

VILÁGHÁBORÚS ÁJTATOSSÁGOK AZ EGRI EGYHÁZMEGYÉBEN A KÖRLEVELEK TÜKRÉBEN

Az első világháború megpróbáltatásai természetesen a vallási életet sem hagyták érintetlenül, annál is inkább, mert mind a fronton harcoló katonák, mind az egyre nehezebb helyzetben lévő hátországból maradt családok számára legtöbbször csupán ez nyújtott segítséget és vigasztalást. A Biblia tanítása szerint a buzgó ima bármit elérhet és általánosan elfogadott véleménynek számított, hogy ha ezt tömegesen végzik, még hatékonyabbá válik, azaz még alkalmasabb arra, hogy segítségével elnyerjék az égi hatalmak jóindulatát. Ezért a háború kezdetétől fogva a katolikus egyházi vezetés szinte „imádságostromot” hirdetett,¹ mely elsősorban a már meglévő közösségi imaalkalmak felértékelődésében és a háborúhoz illeszkedő átalakításában, illetve időnként rendkívüli ájtatosságok tartásában nyilvánult meg: „mindannyian egybeolvadva az imában, ostromoljuk meg az eget Királyunk jólétéért, hazánk üdvéért, igazságos harcaink győzedelmes befejezéséért és a béke áldásáért.”²

Szmrecsányi Lajos egri érsek már egy nappal a Szerbiának küldött hadüzenet után, 1914. július 29-én körlevelet adott ki, melyben a közhangulatnak megfelelően hálával adózott a királynak a hadüzenetért. Elrendelte, hogy a béke megkötéséig minden vasárnap és parancsolt ünnepen a plébániai és szerzetesi templomokban az Oltáriszentség kitétele mellett, vagyis ünnepélyesebb formában végezzék a szentmisét, amelyen csatolják a miseimához a „Tempore Belli”, vagyis háborús időkre szóló collectát, azaz közös könyörgést a veszteségek és borzalmak mérsékléséért, a mielőbbi békéért és a Monarchia győzelméért. Emellett elrendelte, hogy mise után a papság a hívekkel együtt imádkozza el a Jézus neve litániát,³ majd osszon az

¹ Egri Főegyházmegyei Levéltár (továbbiakban: EFL) Körlevelek 1914/XIII/3920, 1914/XXII/5100, 1916/IV/1699, 1916/X/4288.

² EFL Körlevelek 1914/XXII/5100.

³ Valószínűleg Sziénai Szent Bernardintól vagy Kapisztrán Szent Jánostól származó litánia, melynek szövegét XIII. Leó pápa 1886-ban hagyta jóvá. *DIÓS* 2000. 804-805.

Oltáriszentséggel áldást. Emellett minden áldozópap kötelességévé tette, hogy hétköznapiakon is csatolják a Tempore Belli miséből vett imát a napi miseimádság mellé.⁴ 1916-ban a püspöki kar elrendelte, hogy a miséken az oratio imperatát ezentúl a békéért mondják,⁵ 1918. június 29-én, Péter és Pál apostolok ünnepén pedig XV. Benedek pápa szándéka szerint az egyházmegye minden papjának a szenvedő népért és a mielőbbi békéért kellett bemutatnia a szentmisét.⁶

Az érsek a világháború kezdetekor megváltoztatta a vasárnap délutáni istentiszteletet menetét is a háború idejére, elrendelve, hogy a szokásos ájtatosság – általában a Lorettói litánia⁷ – helyett szintén a Jézus neve litániát imádkozzák az Oltáriszentség előtt, mellyel a végén a papság osszon áldást a híveknek. Továbbá utasította a papokat, hogy az első háborús ájtatosság előtt tartsanak alkalmi szentbeszédet, melyben a hívekkel ismertetik annak célját és új rendjét.⁸ Feltehetően azért éppen a Jézus neve litániát rendelte el az érsek, mert abban a könyörgések között ténylegesen szerepel a hadaktól, az éhínségtől és a járványoktól való megmenekülés – mely az adott háborús helyzetben a legnagyobb fenyegetést jelentette a hátszágban –, s nem csupán a lelki javakra helyezte a hangsúlyt, mint a korban szintén népszerű Lorettói és Jézus Szíve litánia.⁹

A misék és délutáni istentiszteletet háborúhoz „igazítása” mellett időnként külön imánapokat is tartottak – melyeken „seregestől, szinte jámbor tüntetéssel boruljanak le egyházmegyémszerte az oltárok elé”¹⁰ – a harcoló katonákért és a győzelemért, majd pedig – nyilván az elhúzódó háború mind nagyobb terhe és talán az egyre fenyegetőbb vereség előérzete miatt – 1917-től kezdve már csupán a mihamarabbi békéért és a katonák hazatéréséért.¹¹ Az imánapok megszervezésében és lebonyolításában természetesen legnagyobb szerepe a helyi papságnak volt: már jó előre fel kellett hívniük híveik figyelmét ezekre, 1917-től pedig – valószínűleg a vallási buzgalom lanygulása miatt,

⁴ EFL Körlevelek 1914/XIII/3920.

⁵ EFL Archivum Novum Püspökkari jegyzőkönyvek 1916. november 15. 15. p.

⁶ EFL Körlevelek 1918/X/2895.

⁷ Középkori eredetű Szűz Mária-litánia.

⁸ EFL Körlevelek 1914/XIII/3920.

⁹ SZEGEDI 1908. 41–43., 92–95., 99–101.

¹⁰ EFL Körlevelek 1916/IV/1699.

¹¹ Természetesen a pápa által elrendelt könyörgések csupán a békéért esdekeltek, mivel ő egyik fél mellett sem kötelezhette el magát.

melyet a Pécsi egyházmegye analógiája valószínűsít az Egri egyházmegyében is¹² – már kimondottan biztatniuk kellett a híveket a részvételre. Emellett a buzgóságban is jó példával kellett elől járniuk: ajánlatos volt előimádkozniuk a közös imák alkalmával, amikor nem gyóntattak.¹³

Már a háború második hónapjában, 1914. szeptember 11-én elrendelte az érsek a következő vasárnapra minden templomban az egész napos szentségimádást „nagy küzdelemben levő testvéreinkért, az ő fegyvereik diadaláért s ezzel igazságos ügyünk győzelmeért”.¹⁴ Az elkövetkező években ezen egész napos könyörgő ájtatosságokat általában egy-egy, a háborúhoz valamilyen formában kapcsolódó ünnep alkalmával szervezték meg. Ilyen könyörgő napra került sor 1915 és 1916 októberében Magyarok Nagyasszonya ünnepén,¹⁵ 1917 júliusában Jézus Szent vérének ünnepén,¹⁶ illetve 1918. június 9-én, a Jézus Szíve ünnepét követő vasárnapon.¹⁷ Ezek lefolyása általában a következő volt: egész napos szentségimádás a kihelyezett Oltáriszentség előtt, közben szentmise, majd pedig általában a Jézus Szíve litánia¹⁸ következett, de helyette vagy mellette gyakran imádkozták a rózsafüzért is, illetve különféle más imádságokat, majd pedig az imanap zárásaként gyakran könyörgő körmenetet tartottak. Az egész napos ájtatosságok fontos részét jelentette az egyéni megszentelődést szolgáló gyónás és áldozás, melyekre nagyon buzdították és tömegesen várták a híveket.

Az imanapok közül kiemelkedett 1915. február 7., amikor is XV. Benedek pápa január 10-i rendelete értelmében egész Európában egyszerre imádkoztak a békéért.¹⁹ Ekkor az összes székesegyházban,

¹² TENGYEL 2004. 6–7.; Horváth István: A hosszúhetényi plébánia élete az I. világháborúban. Előadás A Nagy Háború hatása a mindennapok kultúrájának változására című konferencián. Szeged, 2015. november 26–27.; VÉRTESI 2018.

¹³ EFL Körlevelek 1915/XIII/4000, 1917/IX/2910.

¹⁴ EFL Körlevelek 1914/XIX/4770.

¹⁵ EFL Körlevelek 1915/XIII/4000, 1916/X/4288.

¹⁶ EFL Körlevelek 1917/IX/2910. Az imanap végén a béke mellett a szárazság elhárításáért és az aratás szerencsés befejezéséért is imádkoztak.

¹⁷ EFL Körlevelek 1918/X/2895.

¹⁸ A Jézus Szíve-litánia szövegét 1718-ban Anna Magdalena Remuzat vizitációs apáca szerkesztette, XIII. Leó pápa 1899-ben hagyta jóvá az egész egyház számára. GÁL – DIÓS 2000. 815.

¹⁹ Az Európán kívüli országokban ezen világméretű könyörgő imanapra március 21-én került sor.

plébániai és szerzetesi templomban reggel nagymisét tartottak, majd az 50. zsoltár és különféle békeimádságok kíséretében kihelyezték az Oltáriszentséget egész napos imádsásra, melyen a pápa kívánságára megfelelő vezetés mellett a gyermekek is részt vettek. Este a Szentség bevétele előtt a pápai rendelet értelmében elimádkozták a rózsafüzért és a pápa által személyesen szerkesztett békeimát, majd a Mindenszentek litániáját a 40 órás szentségimádás²⁰ rendje szerint, illetve még néhány latin imát. Az ájtatosság végét azonban az Egri egyházmegyében megváltoztatták, és a litánia után az előírt imák helyett néhány versszakot énekeltek a búzaszenteléskor szokásos, Atya, Fiú, Szentlélek kezdetű énekből²¹ – talán mert úgy vélték, hogy a jól ismert, könyörgéseket tartalmazó ének jobban elősegíti a hívek áhítatát –, majd az egyházmegye hivatalos szertartáskönyvében, a *Rituale Agriense*-ben található, mindenféle szorongatásban mondandó imák következtek.²² Az imanap a pápai rendeletben is meghatározott „Deus a quo sancta desideria” kezdetű békeimával és szentségi áldással ért véget.²³

De előfordult meghiúsult kísérlet is külön imanap tartására: még a háború elején, 1914 őszén Mária Valéria főhercegnő javasolta, hogy október 4., Assisi Szent Ferenc, a király védőszentjének ünnepe – mely akkor éppen vasárnapra esett – legyen a Monarchiában élő összes nép könyörgő napja a királyért, a győzelemért és a békéért. Szmracsányi érsek azonban nem rendelt el erre az alkalomra hivatalos egész napos könyörgést talán azért, mert mint fentebb láttuk, három héttel korábban már tartottak ilyet. Csupán körlevélben közölte a felhívást papjaival, azzal a megjegyzéssel, hogy könyörgésre ezen a napon úgyis alkalom adódik a korábbi háborús rendelte értelmében szentségkítéssel végzett misén és a közös rózsafüzér imán, de a helyi igények szerint ezeket újabb ájtatosságokkal ki lehet egészíteni, amiben a papok természetesen támogassák híveiket.²⁴

A háborús években különleges jelentőséggel bírtak a Szűz Mária hónapjaiban: májusban és októberben tartott napi ájtatosságok. Mindkét hónapban szokás volt esténként Mária-ájtatosságot tartani, mely májusban rendszerint népénekekből, a Lorettói litániából és egyéb

²⁰ A korban népszerű ájtatosság Jézus negyven órás sírban nyugvásának emlékére.

²¹ SZEGEDI 1908. 385–387.

²² *Rituale Agriense. Agriae, Typ. Lyc. Archi-Episcopalis*, 1898. 583.

²³ EFL Körlevelek 1915/II/450.

²⁴ EFL Körlevelek 1914/XXII/5100.

Mária-imádságokból állt, októberben pedig a Rítus Kongregáció 1885-ös rendelete értelmében a Loretói litánia mellett a rózsafüzért is imádkozták.²⁵ Az első világháború alatt azonban ezen imaalkalmak több okból is felértékelődtek: egyrészt a hívek fokozottan kérték Szűz Mária anyai oltalmát, másrészt októberre esett Magyarok Nagyasszonya ünnepe, mely a legmegfelelőbb alkalomnak számított a hazáért imádkozni,²⁶ harmadrészt pedig a forrásokból kitűnik, hogy általánosan elfogadott véleménynek számított, hogy a központi hatalmak 1915 májusában kezdődő győzelmi hulláma, a Gorlicei áttörés²⁷ a buzgó májusi ájtatosságoknak köszönhető.²⁸ Ezért rendelték el a püspökök 1915 októberében Magyarok Nagyasszonya ünnepére országos imanapot, hogy az egész napos közös ájtatosság még nagyobb hadisikereket eredményezzen.²⁹ Hasonlóképpen hálából az előző májusi sikerekért és az újabb győzelmek és a béke kieszközléséért Zichy Gyula pécsi püspök 1916 május egyik, lehetőleg első vasárnapján – a Jó Pásztor Anyjának ünnepén – a hívek és főképp a diákok tömeges áldozásának elrendelését javasolta a püspöki karnak,³⁰ melyre Szmrecsányi érsek az Egri egyházmegye híveit is felszólította.³¹ Egy évvel később az érsek elrendelte, hogy ugyanígy május első vasárnapján egész napra helyezték ki az Oltáriszentséget a templomokban, hogy mindenki személyes imáit annak misztikus közelségében mondhatta el.³² A fenti okokból kifolyólag az októberi rózsafüzér-imák jelentősége is megnőtt a háborús években. Az 1915. októberi imanap egyik fő eleme a rózsafüzér egész napos imádkozása volt váltott előimádkozókkal.³³ 1916-ban Szmrecsányi érsek mind a papságot, mind a híveket felszólította, hogy egész októberben buzgón imádkozzák a rózsafüzért a győzelemért és a békéért, mivel „az olvasó imádkozása által egyesített nép [...] az Istenanya zászlója alatt

²⁵ DIÓS 2004. 978.

²⁶ Az ünnepet X. Pius pápa vezette be 1896-ban október második vasárnapjára, melyet 1914-től október 8-án tartottak, ahogy ma is. EFL Körlevelek 1914/VIII/2594.

²⁷ GALÁNTAI 2001. 168.

²⁸ EFL Körlevelek 1915/XIII/4000, 1916/IV/1699; EFL Archivum Novum Püspökkari jegyzőkönyvek 1916. március 22. 33. p.

²⁹ EFL Körlevelek 1915/XIII/4000.

³⁰ EFL Archivum Novum Püspökkari jegyzőkönyvek 1916. március 22. 33. p.

³¹ EFL Körlevelek 1916/IV/1699.

³² EFL Körlevelek 1917/IV/1951.

³³ EFL Körlevelek 1915/XIII/4000.

egyesített had”,³⁴ 1917 októberében pedig hasonlóképpen arra buzdított, hogy a rózsafüzér napi imádkozásával segítsék a hívek XV. Benedek pápa béketörekvéseit.³⁵

A különféle háborús ájtatosságokat elsősorban az egyházi vezetés különböző szintjei – a magyar püspöki kar, a Monarchia püspökei vagy maga a pápa – kezdeményezték és ennek megfelelően más-más területre terjedtek ki. 1915-ben a pápa által elrendelt könyörgő napot az egész katolikus világon, míg 1917-ben a Jézus Szent Vérének ünnepén tartandó imanapot a Monarchia területén tartották meg. Ezzel szemben a Magyarok Nagyasszonya ünnepéhez kapcsolódó ájtatosságok természetesen csupán Magyarországon valósultak meg, csakúgy, mint az 1918. június 9-i könyörgő nap. Valószínűleg szintén az egész országban megtartották az 1914. szeptemberi imanapot is, valamint 1916. és 1917. május első vasárnapjain a közös áldozást és szentségimádást, mivel ezekről mind az Egri, mind a Pécsi egyházmegyéből rendelkezünk forrással.³⁶ Csupán az Egri egyházmegyében elrendelt külön imanapról nincs tudomásunk. Előfordult emellett, hogy magánszemélyektől vagy egyéb csoportoktól indult ki egy-egy közösségi imaalkalom kezdeményezése. Mint fentebb láttuk, 1914 őszén Mária Valéria főhercegnő javasolta október 4-re egy egész Monarchiát átfogó nagy könyörgő nap megtartását, 1915-ben pedig a Központi Oltáregylet kérésére rendelték el a püspökök a Magyarok Nagyasszonya ünnepén tartandó országos imanapot.

A világháborús ájtatosságok különleges elemét jelentette – a kor legnépszerűbb vallási kultuszához, a Jézus Szíve tisztelethez kapcsolódóan³⁷ – az ország felajánlása Jézus Szent Szívének, melyre a háborús években először 1915. január 1-én került sor országszerte.³⁸ Ehhez természetesen az Egri egyházmegye is csatlakozott: Szmrecsányi érsek 1915 újév napján délután négy órakor az egri székesegyházban ünnepélyes keretek között ajánlotta fel magát, papságát és híveit Jézus Szívének. Az érsek ezt egyfajta szövetségkötésnek tekintette: Jézus

³⁴ EFL Körlevelek 1916/X/4288.

³⁵ EFL Körlevelek 1917/XV/4498. XV. Benedek pápa 1917. augusztus 1-én békejegyzékkel fordult a háborúzó felekhez, a kezdeményezés azonban év végére kudarcot vallott. GERGELY 1999. 260.

³⁶ VÉRTESI 2018.

³⁷ A Jézus Szíve kultusz korabeli népszerűségéhez lásd. MÜLLER 1944.; TÓTH 1898.; PUSZTAI 1998. 57–71.

³⁸ EFL Archivum Novum Püspökkari jegyzőkönyvek 1916. november 15. 16. p.

Szíve oltalmáért cserébe örök hűséget fogadtak a Szent Szívnek, „az elérhető nagy jóra tekintettel”. Ugyanekkor elrendelte, hogy az újévi miséken a papok hívják fel erre híveik figyelmét, és az egri felajánlás időpontjában az egyházmegye minden plébániai és szerzetesi templomában az Oltáriszentség előtt mondják el a Jézus Szíve litániát és a felajánlást is magába foglaló, kimondottan erre az alkalomra írt imát.³⁹

A felajánlást követő hetekben, 1915. január végén orosz csapatok törtek be a Kárpátokba, azonban áprilusra sikerült őket végleg kiszorítani az ország területéről.⁴⁰ Szmrecsányi érsek a felajánlásnak tulajdonította, hogy az ellenség nem tudott beljebb nyomulni az országba, ezért hálából a következő év elején elhatározta a felajánlás megújítását még nagyobb ünnepélyességgel, s az egyházmegye népét még inkább bevonva ebbe. Elrendelte, hogy az év utolsó három napján az esti órákban minden templomban gyűljenek össze a hívek és az Oltáriszentség előtt végezzék el a Jézus Szíve litániát, majd az újévi mise után ajánlják fel magukat a Szent Szívnek.⁴¹ A felajánlás megújítására ekkor az egész országban sor került, a püspöki kar pedig Zichy Gyula pécsi püspök javaslatára ajánlotta, hogy ezt az egyes püspökök minden év elején ismételjék meg.⁴² Bár az egri körlevelekben az elkövetkezőkben nem említik ezt, de erre minden bizonnyal sor került a következő években is, csak nem az egész egyházmegye népét bevonva, mint 1915-ben és 1916-ban, hanem valószínűleg szűkebb keretek között a székesegyházban.

Természetesen a királyi család legfontosabb eseményei kapcsán is – melyek a közéletben is meghatározó jelentőséggel bírtak – elrendelt az érsek külön miséket. Azonban lényeges különbség a fentiekkel szemben, hogy ezek legalább annyira közéleti, mint vallási jellegű eseményeknek számítottak: ezeken részt vettek az állami hatóságok, a helyi katonaság és az iskolások is, míg a híveket a papságnak külön figyelmeztetnie kellett a részvételre. 1914. július 4-én, a szarajevói merénylet után egy héttel az érsek elrendelte, hogy mind a székesegyházban, mind a plébániai és a szerzetesi templomokban ünnepélyes kiegészítő szertartással megtartott, ún. liberás gyászmisét

³⁹ EFL Körlevelek 1914/XXX/6370.

⁴⁰ GALÁNTAI 2001. 135.; BENDA 1982. 829.

⁴¹ EFL Körlevelek 1915/XVI/5290.

⁴² EFL Archivum Novum Püspökkari jegyzőkönyvek 1916. november 15. 16. p.

celebráljanak a meggyilkolt trónörökös pár lelkéért.⁴³ Hasonlóképpen Ferenc József halálakor az egyházmegye minden áldozópapjának három, lehetőleg egymás után következő napon misét kellett bemutatnia lelkéért, temetésekor pedig három napon keresztül – 1916. november 30-án, december 1-én és 2-án – a székesegyházban, valamint a plébániai és szerzetesi templomokban liberás gyászmisét tartottak, melyek előtti délután fél órán át zúgtak a harangok.⁴⁴ IV. Károly koronázása előtt, 1916. december 29-én este szintén harangszó jelezte az ünnepet, másnap pedig a szertartás ideje alatt minden plébániai és szerzetesi templomban ünnepélyes misét tartottak hálaadó Te Deummal.⁴⁵

Hasonlóképpen a háború hősi halottjainak üdvéért évente megtartott gyászmisék is erőteljes közéleti jelleggel bírtak, mivel ezekre szintén meghívták a hatóságokat és a helyi katonaságot, valamint kivezényelték az iskolásokat is. Már valószínűleg az első gyászjelentések megérkezésétől kezdve szokássá vált, hogy a székesegyházban naponta bemutattak egy misét a hősi halottakért.⁴⁶ Emellett 1914 októberében elrendelte az érsek, hogy „nem a gyász siralmának fokozása, de inkább a hála ünnepélyesebb kifejezése céljából” november 12-én minden plébániai és szerzetesi templomban a rendes mise órájában ünnepélyes liberás gyászmisét végezzenek a hősi halottakért.⁴⁷ Ezt a következő években is hasonlóképpen megtartották november 12-én vagy 13-án.⁴⁸ A vallás- és közoktatásügyi miniszter 1917. szeptember 18-i 141.603-1917. sz. VI. a. sz. rendelete november 2-re, Halottak napjára vagy november 5-re, Szent Imre herceg, a magyar ifjúság példaképe ünnepére rendelt el iskolai megemlékezést a hősi halottakról, melyhez kapcsolódóan az érsek is

⁴³ EFL Körlevelek 1914/XI/3500.

⁴⁴ EFL Körlevelek 1916/XIII/5310.

⁴⁵ EFL Körlevelek 1916/XIV/5793.

⁴⁶ EFL Körlevelek 1916/XI/4696.

⁴⁷ Emellett utasította a papságot, hogy ha egy katona sebesülten hazatér, de itthon sérülésébe belehal, gondoskodjanak róla, hogy önfeláldozásukhoz méltó végtisztességben részesüljenek és sírjuk olyan helyre kerüljön, mely „a kegyeletnek a legkésőbbi időkig való megnyilatkozására alkalmas”. EFL Körlevelek 1914/XXIV/5600.

⁴⁸ EFL Körlevelek 1916/XI/4696, 1917/XVI/4697; 1919/VIII/3693.

utasította a papságot, hogy aznap tartsanak gyászmisét értük a diákok részvételével.⁴⁹

A háborús viszonyok sajátos visszahatása volt, hogy míg egyes központilag kijelölt napokon az érsek kimondottan buzdította híveit a vallásgyakorlásra, addig a régi hagyományokra visszanyúló helyi fogadalmi ünnepek megtartását igyekezett minél inkább visszaszorítani. Ugyanis elterjedt szokás volt, hogy általában valamilyen nagy veszedelemtől való megmenekülés kapcsán egy-egy település népe a templombúcsúja mellé még egy másik saját ünnepet is választott, melyet szintén a nagy ünnepeknek megfelelő módon – misehallgatással, munkatiltalommal, esetleg egy kegyhelyre történő búcsújárással – ünnepelt meg. Azonban a férfiak hadbavonulása és a fokozott haditermelés következtében fellépő munkaerőhiány miatt ez a háborús években meglehetősen károsnak számított, ezért Szmrecsányi érsek már 1915 júniusában elrendelte, hogy a papság tapintatosan hívja fel erre a hívek figyelmét és ajánlja nekik, hogy inkább más kegyes tettel, például alamizsnálkodással, az özvegyek és árvák segítségével, vagy éppen a Vöröskereszt támogatásával váltsák meg ezt.⁵⁰ Hasonlóképpen engedélyezte, hogy a hadi vasúti munkák, főleg a ki- és berakodások vasárnap és ünnepeken is végezhetőek legyenek és ezek miatt felmentést is adhassanak a papok a híveknek a misehallgatás alól – bár megjegyezte, hogy általában a déli órákban szokták az ilyen munkálatokat végezni, így azért a reggeli misén mindenkinek lehetősége van részt venni.⁵¹

A világháborús ájtatosságok jól tükrözték a korban népszerű vallási kultuszokat. Jelentőségében kiemelkedett az egyébként is legnépszerűbbnek számító Jézus Szíve-tisztelet – különösen a felajánlás által –, Szűz Mária személyéhez kapcsolódóan pedig a háború alatt különös fontossággal bírt a Magyarok Nagyasszonya ünnepe és a közös rózsafüzér imádság. Ezek mellett az eucharisztikus kultusz is lényeges szerepet kapott, mely – különösen a gyakori áldozás – X. Pius pápa szorgalmazására a korban egyre jobban felértékelődött:⁵² a vasárnapi és ünnepi miséket és a délutáni litániákat az Oltáriszentség előtt végezték, amellyel a hívek szentségi áldást kaptak, egész napos

⁴⁹ EFL Körlevelek 1917/XV/4500.

⁵⁰ EFL Körlevelek 1915/IX/2291.

⁵¹ EFL Körlevelek 1917/I/944.

⁵² SÖVEGES 1993. 327., 339.; MÁTRAI 1929. 788.; GERGELY 1999. 254.

szentségimádásokat tartottak és a körlevelekben mindig kiemelték a hívek tömeges áldozásának jelentőségét.

Meglepő, hogy az egyes háborús ájtatosságok elrendelése, illetve célja milyen nagymértékben követte az éppen aktuális hadi és politikai eseményeket. Mint láttuk, az 1915. januári orosz betörés alóli megmenekülést a pár héttel korábbi Jézus Szíve-felajánlásnak tulajdonították, ezért ezt a következő évben is megismételték. Az 1915 májusában kezdődő galíciai győzelmi hullám sikerének titkát a májusi litániák buzgó végzésében látták, ezért az elkövetkező évek Mária-hónapjaiban, májusban és októberben Szmrecsányi érsek újra és újra felszólította a híveket a buzgó napi Mária-ájtatosságokra, újabb győzelmeket remélve. 1917 májusában érezhetően az USA április 6-i hadbalépése⁵³ hatására rendelt el május első vasárnapjára egész napos szentségkitételt, öt hónappal később, októberben pedig a napi rózsafüzért XV. Benedek pápa augusztusi békejegyének sikeréért javasolta felajánlani.

IRODALOM

BENDA Kálmán (főszerk.)

1982 *Magyarország történeti kronológiája* III. Akadémiai Kiadó, Budapest.

DIÓS István

2000 Jézus nevének litániája. In: Gál Ferenc (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon V.* Szent István Társulat, Budapest. 804–805.

2004 Októberi rózsafüzér. In: Viczián János (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon IX.* Szent István Társulat, Budapest. 978.

⁵³ GALÁNTAI 2001. 262.

GÁL Ferenc – DIÓS István

- 2000 Jézus Szívének-litániája. In: Gál Ferenc (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon V.* Szent István Társulat, Budapest. 815.

GALÁNTAI József

- 2001 *Magyarország az első világháborúban.* Korona Kiadó, Budapest.

GERGELY Jenő

- 1999 *A pápaság története.* Kossuth Kiadó, Budapest.

MÁTRAI Gyula

- 1929 Az Eukarisztia kultusza Magyarországon. In: Gerevich Tibor – Leopold Antal – Zsembery István (szerk.): *Magyar Katolikus Almanach III.* Stephaneum Nyomda és Könyvkiadó R.t., Budapest. 788.

MÜLLER Lajos

- 1944 *A Jézus Szíve tisztelet története.* Korda, Budapest.

PUSZTAI BERTALAN

- 1998 Egy 19–20. századi vallásos tömegmozgalom, a Jézus Szíve kultusz. *Néprajz és Nyelvtudomány* 39. évf. 57–71.

SÖVEGES Dávid

- 1993 *Fejezetek a lelkiesség történetéből.* Szent Gellért Hittudományi Főiskola, Pannonhalma.

SZEGEDI A. (szerk.)

- 1908 *Lelki vezér orgonahangok.* Fekete József kiadása, Gyöngyös.

TENGELY Adrienn

- 2004 Az egyházak helyzete a polgári demokrácia időszakában Tolna és Baranya vármegyében (1918. november 1.–1919. március 21.). *Egyháztörténeti Szemle* 4. évf. 1. sz. 6–7.

TÓTH Mike

1898 *Hajdan és most. Jézus Szent Szívének tisztelete Magyarországon.* Hornyánszky Viktor Cs. és Kir. Udvari Könyvnyomdája, Budapest.

VÉRTESEI Lázár

2018 A plébánosok szerepvállalása az I. világháború hátszögének társadalomszervezésében. In: Glässer Norbert – Mód László (szerk.): *A Nagy Háború hatása a mindennapok kultúrájának változására.* Solymossy Sándor Egyesület – MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport – SZTE–BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Szeged. 271–285.

TENGELY, ADRIENN

WORLD WAR ORISONS IN THE EGER DIOCESE IN THE LIGHT OF CIRCULAR LETTERS

Ordeals of the World War I have the impact felt not only at the frontline but in the hinterland, too. Naturally, the Catholic Church could not withdraw from the effects of the war, either, since hundred thousands of its devotees fought, got injured and died at the frontline and suffered from mourning, fear and hardship in the hinterland. In the hard situation religion was the only consolation for many people, especially in the first period of the war, and to this challenge the Church tried to answer in its own way. One way of this was the nurturing of some especially actual cults and orisons by the Church leaders, the increase of its significance can be well traced in the prelate regulations created in the era. For example, the feast of the Grande Dame of the Hungarians, which became more and more emphasized, connected to the hope of victory, the increase of the significance of the holy mass on the Day of the Dead connected to the heroic dead, while the offering of the country to the Holy Heart of Jesus connected to the protection in trouble, as well as the more solemn holding of the May orisons. Among the new orisons of the World War years the prayers for the well-being of the young king,

Charles IV and his family appeared from 1916, and these were replaced by prayers for Franz Joseph.

Huszár és kedvese – képeslap a Nagy Háborúból
(Glässer Norbert tulajdona)